

ADAM PRANDA
(1924-1984)

W dniu 28 sierpnia zmarł w Bratysławie słowacki etnograf Ph Dr Adam Pranda, wybitny naukowiec, pracownik Národopisneho Ústavu Slovenskej Akadémie Vied.

Śmierć Adama Prandy jest nie tylko niepowetowaną, wielką stratą dla etnografii słowackiej. Również Jego polskim kolegom trudno pogodzić się z myślą o Jego odejściu. Dzięki Adamowi Prandzie bliskie związki nauki słowackiej i polskiej nacechowane były serdeczną ludzką przyjaźnią, wzajemnym zrozumieniem i szacunkiem. Dom Adama i Heleny Prandów zawsze otwarty dla polskich kolegów był nie tylko miejscem przyjacielskich spotkań, ale również gorących naukowych dyskusji inicjowanych przez głęboko zaangażowanych w swej pracy Gospodarzy. Życiowa energia, pasja i inicjatywa badawcza, pracowitość, optymizm — cechy tak charakterystyczne dla osobowości Adama Prandy — nie pozwalają nam pogodzić się z myślą o śmierci Człowieka, który znajdował się w pełni sił twórczych.

Adam Pranda urodził się 24 kwietnia 1924 r. w Vysuckiej, gminie Snežnica w pow. Čadca. Trudne warunki egzystencji ludności tych terenów były udziałem także rodziny Prandów. Jego życie, charakter i naukową drogę kształtowało środowisko, w którym się urodził i wychował. Do swych rodzinnych stron powracał często i im poświęcił część swoich prac naukowych. Pomimo ciężkich warunków materialnych ukończył gimnazjum i rozpoczął studia na Uniwersytecie w Bratysławie na wydziale filozoficznym, studiując filozofię i język słowacki. W 1949 r. uzyskał tytuł doktora filozofii. Jeszcze przed otrzymaniem dyplomu, w 1948 r. rozpoczął pracę w wydziale kultury miasta Bratysławy. W 1953 r. przeszedł do Zarządu Głównej Centrali Przemysłu Artystycznego obejmując w tej instytucji stanowisko kierownika działu badań terenowych. Praca ta na trwałe związała Jego zainteresowania naukowe z ludową twórczością artystyczną, poczynając od pierwszej jego pracy o ludowym artyście — garncarzu Ferdišu Kostky (1958), aż do wydanego w 1983 r. albumu poświęconego Ignácemu Bizmayer — twórcy artystycznej glinianej rzeźby figuralnej.

Duże znaczenie dla rozwoju zainteresowań naukowo-badawczych Adama Prandy miało przejście w 1961 r. do pracy w Narodopisném Ustavie SAV. W roku 1966 uzyskał stopień kandydata nauk historycznych na podstawie pracy o przyczynach powstania i rozwoju zatrudnienia pozarolniczego na Kysuściach.

W latach sześćdziesiątych zainteresowania naukowe Adama Prandy skierowane zostały na zagadnienia współczesności i związane z tym problemy teoretyczne i metodologiczne. Nie rezygnował jednak w tym czasie ze studiów nad wytwórczością wiejską poświęcając szczególną uwagę ceramice, tkactwu, wycinance, jak również — w zakresie kultury materialnej — obróbce kamieni, produkcji kamiennych nagrobków, kół młynarskich i in.

W tym okresie zapoczątkowane zostały bliskie związki Adama Prandy z Polską, w czasie Jego kilkumiesięcznego stypendium naukowego w roku 1967. Z właściwą sobie pasją badawczą zapoznawał się z dorobkiem polskiej etnografii, nawiązywał liczne kontakty naukowe, uczestniczył w badaniach terenowych. Jak

sam często powtarzał, były to studia bardzo inspirujące Go do dalszej pracy badawczej.

Pod koniec lat sześćdziesiątych publikuje prace poświęcone periodyzacji kultury ludowej na Słowacji (1966, 1969), bierze udział w opracowywaniu części poświęconej Słowacji, w pracy zbiorowej *Lidová kultúra československa vlastiveda* (1968). Na szczególną uwagę zasługują Jego studia poświęcone rozważaniom teoretycznym nad kulturą współczesną, drukowane w „Sovietskiej Etnografii” (1969, 1975) i „Slovenskom Národopisie” (1970, 1975).

W 1970 r. Adam Pranda przebywa przez rok w Instytucie Etnografii Akademii Nauk ZSRR w Moskwie, opracowując zagadnienie wpływu bilingwizmu na niektóre dziedziny kultury ludowej. Z tego zakresu publikuje szereg prac w języku rosyjskim i słowackim.

W latach siedemdziesiątych podejmuje problematykę badawczą dotyczącą mechanizmu transmisji etnokulturowej we współczesnej kulturze wsi oraz podstawowych czynników wpływających na proces zmian kulturowych po II wojnie światowej (1977).

W następnych latach poszerza swe zainteresowania naukowe o zagadnienie formowania się nowego systemu wartości w społeczności wiejskiej, drukując z tego zakresu artykuły w latach 1980-1983. Jest również Adam Pranda inicjatorem badań prowadzonych we wsi Sebechleby i współautorem monografii, która ukazała się w 1983 r. Zajmował się także badaniami procesów etnicznych. Przełożył na język słowacki studium I. V. Bromleja *Etnos a etnografia* (1980).

Doskonała znajomość terenu całej Słowacji jest wyraźnie widoczna w Jego studiach regionalistycznych o Gemeru (1970) i Kysučach (1982), w przewodnikach turystycznych i innych pracach.

Trudno wymienić wszystkie dziedziny zainteresowań badawczych Adama Prandy. O osiągnięciach naukowych może świadczyć ogromna bibliografia Jego prac obejmująca około 280 pozycji. Na uwagę zasługuje również Jego działalność popularyzatorska i informacyjna. Opracowywał recenzje z wielu prac krajowych i zagranicznych, z wystaw i akcji naukowych, brał udział w audycjach radiowych i telewizyjnych, imprezach folklorystycznych. Duże osiągnięcia miał w dziedzinie filmu etnograficznego. Za film „Kraslice” otrzymał brązową harfę na festiwalu w Dublinie (1975), a za film telewizyjny „Słowacka ludova majolika” uznanie w Moskwie (1974).

Dużo miejsca w Jego działalności naukowej zajmowały prace redakcyjne i organizatorskie. Szereg lat redagował wydawnictwo „Klenotnica slovenskej ludovej kultury”. Był redaktorem dwóch prac zbiorowych *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti* (1977, 1978), i kilku tomów *Gemer — Národopisne Študie*. Uczestniczył w zespołach rad redakcyjnych m. in. „Slovenského Národopisu” i „Národopisných Aktualit”.

Bezpośredni stosunek do ludzi, wielka życzliwość, z jaką odnosił się do młodego pokolenia etnografów, zyskały Mu głęboki szacunek jako pedagogowi, który potrafił przekazać nowej generacji nie tylko swą wiedzę, ale i pasję badawczą. Wyrazem uznania dla Jego wszechstronnej twórczości były liczne odznaczenia, m. in. złota odznaka L. Štura, którą otrzymał za swój udział w rozwoju nauk społecznych. Był aktywnym członkiem Slovenskej Národopisnej Spoločnosti SAV, Gemerskéj Vlastivédnej Spoločnosti, członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Przedwczesna śmierć przerwała czynne życie tego twórczego pracownika naukowego. W osobie Adama Prandy nauka straciła wybitnego badacza, który poświęcił całe swoje życie rozwojowi słowackiej etnografii.

Wanda Paprocka